

KRITIKAI LAPOK

a magyar tudományosság, szépirodalom és művészet érdekében.

II. évfolyam 8. szám.

1863. Febr. 22.

Megjelenik minden vasárnap 2—3 félvnyi tartalommal.

Előfizetési díj új előfizetők részéről egész évre 10 ft. — félévre 5 ft. — negyedre 3 ft.

„ „ régi „ „ „ „ 8 „ „ 4 „ „ 2 „

Egyes szám ára 40 kr. Az előfizetések a „Kritikai Lapok“ szerkesztőségéhez (Pest, Nagyhid-
utca Redoute épület) intézendők.

Tartalom: A könyvkereskedés az éjszakamerikai Egyesült Államokban. — A magyarországi folyóirodalom 1863-nak elején. — Jelen-
tés növényntani kisebb dolgozatokról, folytatás. — T á r c z a: Magyar
és magyarországi nyomtatványok Leltára. III. — Vegyések. — Sirkert. —
Nyílt levelezés a Krit. lap. ügyében.

A könyvkereskedés

az éjszakamerikai Egyesült Államokban.

Jelen cikkünk legnagyobb részét a m. tud. Akadémia sta-
tistikai bizottsága által kiadott S t a t i s t i k a i K ö z l e m é n y e k-
ből irtuk át ide, lényeges különbség nélkül. (I. III. köt. 310. s
kk. II.).

„Rendesen azt mondják, hogy az anyagi érdekek viszik
az éjszakamerikai Egyesült Államokban a vezérhangot. Mind-
azonáltal a könyvkereskedés sehol sem virágzott fel oly gyor-
san mint ott, s ez bizonyosan azt tanúsítja, hogy a könyvek fo-
gyasztása, vagy is a könyvvásárlás és olvasás igen szélesen el-
van terjedve s a nemzet minden rétegeiben divatos. Két körül-
mény jellemzi kiválólag az ottani könyvkereskedést, t. i. hogy
az leginkább csak az Egyesült Államok területére szorítkozik,
aránylag kevés könyv vitetvén ki az államok határain, s hogy
főleg némely szakba való könyvek (kivált a nevelést, iskolát
és vallást illetők) örvendenek roppant kelendőségnek.

„Mig az Egyesült Államok még Nagybritannia gyarmatai
voltak, az irodalom és könyvkereskedés teljes pangásban volt.
(Akkor volt az, hogy Franklin Benjámín a maga könyvecskét
maga írta, maga nyomtatta, maga kötötte és maga járt velök
házalni). A szabadsági harc után bekövetkezett első évek e te-

kintetben szintén meddők voltak. Csak 1801-ben keletkezett egy könyvészeti társulat, s az amerikai könyvkereskedésnek az első lendületet ez adta. E társulat az unio három főhelyén Uj-Yorkban, Filadelfiában és Bostonban könyvkereskedéseket állított fel, megállapította a könyvkereskedés feltételeit, s díjak kitűzése által serkenté a papir és nyomtatási festék gyártását. E példa nyomán csakhamar keletkeztek az Egyesült Államok minden nagyobb városában kiadókönyvvarusok, noha az egész üzlet egyelőre még igen korlátolt volt. Az egyes könyvekből legtöbb ha öt- vagy hat-száz példányt nyomattak. Csak 1827-nek táján kezdett lassankint élénkülni a könyvkereskedés, de még akkor is jó üzletnek tetszett, ha valamely könyvből 1000 — 1500 példány elkelt.

Most a legközönségesebb könyv is elkél annyi példányban, a jelesebbek pedig nem ritkán 10,000 és több példányban mennek világnak, még akkor is, ha a munkák nagyok és drágák. Így pl. Mac-Culloch Dictionárja kevés idő alatt 10,000; Murray Földirati Encyclopaediája 50,000; Kane Sarkvidéki utazása 60,000 példányban keltek el. Agassiz munkájára az Egyesült államok természetrajzáról, mely 10 kötetet töltend meg, s melyből minden kötet ára 65 fr., már előlegesen 2500 előfizető jelentkezett, és pedig nem csak a főbb városokból, hanem azon szerény nyugati helységekből is, melyek tíz évvel ezelőtt még nem is léteztek!

„Az oktatási könyvek roppant mértékben kelnek. Így Sa under Olvasó könyve évenként 500,000, Thompson Számtana 100,000, Smith Elemi földrajza 100,000 stb. példányban kél. Egy uj-yorki könyvkereskedő maga ad el évenként 80,000 kötetet, melyek csaknem kizárólag iskolai könyvek. Egy filadelfiai könyvvarus évenként 50,000 bibliát s imádságos könyvet ad el; sőt egy hartfordi könyvvarus néhány év alatt az úgynevezett Kunyhók Bibliajából (Cottage Bible) 125,000 példányt adott el.

„Jelenleg az Egyesült államokban valami 400 könyvkiadó van. Ezeknek majdnem $\frac{3}{4}$ -de Bostonban lakik, mely város az elmeművek kereskedésében régóta foglalja el az első helyet. Bostonnal e tekintetben leginkább Uj-York és Filadelfia versenyeznek; azután következnek: Baltimore, Cincinnati, Charleston, Uj-Orleans, Buffalo, Auburn, Albany, Cambridge, Louisville, Chicago, Saint-Louis és Hartford. E kiadó könyvvarusok nyomtatványait valami 300 bizományos könyvkereskedő s mintegy

7000 olyan árus hozza forgásba, kik egyszersmind mindenféle első szükségű élelmi szereket árulnak.

„1820-ban az eladott könyvek minősége és ára ez volt :

iskolai könyvek	750,000	dollár.
classicus munkák	250,000	„
theologiaiak	150,000	„
törvénytudományiak	200,000	„
orvosiak	150,000	„
különfélék	1,000,000	„
Összesen	2,500,000	„

„Már 1830-ban az eladott könyvek összes értéke 3,500,000 dollárt tett, s különösen az iskolai könyvek értéke egy millió dollárt. 1840-ben 5,500,000 dollárért adattak el könyvek, s az oktatásiak értéke 2 millió dollárra rúgott.

1850-ben az eladott könyvek minősége és értéke itt következik :

iskolai könyvek	5,500,000	dollár.
classicus munkák	1,000,000	„
theologiai	500,000	„
törvénytudományiak	700,000	„
orvosiak	400,000	„
különfélék	4,400,000	„
Összesen	12,500,000	„

„Végre 1856-ban az eladott könyvek értéke 16 millió dollárra rúgott s következőleg gyűlt:

Az új-yorkban kiadott könyvekre esett	6,000,000	dollár.
Albany, Rochesterben stb.	600,000	„
Bostonban	2,500,000	„
Uj-Haven, Hartfordban	600,000	„
Filadelfiában	3,400,000	„
Cincinnatiában	1,300,000	„
Detroit, Chicago, Milvaukeeban	100,000	„
Washingtonban a kormány által	750,000	„
Baltimore, Charlestonban stb.	750,000	„

Összesen 16,000,000 dollár.

Egy dollár többet tesz 2 forintunknál, (egy dollárt 2 ft. 27 krnak számítva: 16 millió dollár = 36,320,000 ft.) e szerint 36 1/4 millió fortnál többet adtakki ottan a mondott évben könyvekért.

„Az első könyvnyomda Cambridgeben állítottatott fel (Massachusettsi állam) 1638-ban; a második Bostonban 1674-ben; a harmadik Filadelfiában 1686-ban; 1776-ben még csak valami 40 könyvnyomda létezett; 1810-ben már 375; 1828-ban 900; 1840-ben 1800 volt; most 4000-nél több dolgozik, könyveket és hírlapokat állítva ki. Ezeken kívül még nagy számmal vannak az apróbb nyomtató vállalatok.

„Hazánkban a könyvészet és könyvkereskedés statistikája megírva még nincs. De ha megíratnék, ránk nézve bizony nem igen kedvező adatokat mutatna fel. Sem az iskolai, sem más könyvek nem örvendenek azon kelendőségnek, melyet más mivelt nemzeteknél tapasztalunk. Az éjszakamerikai Egyesült Államok jelen népessége, a rabszolgákat nem számítva, a mi népünk számát aligha múlja felül háromszor, s ugyan melyik magyar iskolai könyv kél el évenként 30—40,000 példányban? A mi kiadóink még mindig örülnek ha pl. történelmi vagy egyéb tudományos munkából 5—10 év alatt eladhatnak egyezer példányt, s még a legkapósabb regényből sem adtak el egy évben ezer vagy kétezer példánynál többet. Kane utazási munkájából oly ár mellett, melybe az eredeti kerül, nálunk 100 példány sem kelt volna el, pedig a népesség arányához képest 20,000 példányban kellett volna elkelnie. Gr. Teleki munkája „A Hunyadyak kora“ Szalay László munkája: Magyarország története annyira legalább is érdekelhetnének minket, mint Kane utazása érdekelte az amerikaikat, s Telekiből 1000 példány sem kelt el!“

Eddig a Statistikai közlemények. Legyen szabad néhányat elősorolni röviden azon okokból, melyek Amerikában a szellemi életnek oly hatalmas és gyors lendületet adtak.

Első helyre kétségkívül az amerikai Egyesült Államok alkotmányát kell tennünk, melynek alapelve: annyi szabadságot biztosítani minden embernek, a mennyi az egyes államok és az Unio fennmaradásával megfér, s mely a gondolat, szó, irás és nyomtatás szabadságát ótalma alá veszi, midőn mondja: „A Congressus nem fog törvényt hozni, mely valamely hitvallást vagy megállapítana, vagy annak szabad gyakorlatát tiltaná, vagy a szólás és nyomtatás szabadságát megsokkítaná stb. *) Ugyanezt a cikket ott találjuk a délibb

*) L. Spence „The American Union“ ezimű munkáját Appendix 367 l. Amendments I. „Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof, or abridging the freedom of speech or of the press;“ etc. etc.

államok alkotmányában, a mint azt külön szövetségek alapjául 1861-ben mart. 11-én egyhangulag elfogadták, avval a különbséggel, hogy ezek e czikket mindjárt az alkotmány elejére tették. *)

A szellem érzi, hogy a szabadságnál egyébre nem igen van e földön joga; mert ő nem anyag, ő tért kizárólag nem foglal, a testek első jogához, a mit impenetrabilitásnak nevez a természettudomány, a szellemnek joga nincs; de a szabadság feltétlenül illeti; ehhez köti lételét; ettől függ munkássága, s a hol nyugözve érzi magát, ott nem nyilatkozik.

Penn Wilmost és társait a szellemi szabadság utáni vágy vitte át a nagy sós vizen a rengeteg puszta földre. Ő és társai e vágyat hagyták legszentebb örökül utódaikra, s mihelyt megérkezett rájuk nézve az idők telje, — a szellemi élet bámulatos gyorsasággal roppant területeken kezdte kifejteni áldásos munkásságát, s most az északamerikai Egyesült Államokban nincs ember, a ki nem tudná, hogy a mi náluk valóban nagy, valóban szép és valóban jó már is létrejött, azt egyenesen azon mérhetlen erőfejtésnek kell köszönniök, melyet őseik a közszabadság megállapítására és biztosítására tőnek, ők magok pedig a közszabadság ótalma alatt saját szellemi és erkölcsi tehetségeik érvényesítésére folyvást tesznek. — Észszerű, szabad munka, vagy is minden tehetségek észszerű és önkéntes megfeszítése képezi ott régóta a jelszót, mely azután nem is marad csak jelszónak, hanem annyira keresztül hatotta az egész társaságot, hogy ma holnap munkásság-mérséklőről kellend gondoskodni.

Az amerikaiangol népszelleme után, mert hisz az alkotmányt e szellem sugallá, második helyen említenünk kell az odavaló föld és nép nemzetgazdászati viszonyait.

Ezekre nézve néhány szóval is kimagyarázhatjuk magunkat. Amerikában még most is vannak úgynevezett Congressus földek, azaz még magánbirtokká nem vált területek, melyek új lakók befogadására készek, s melyeken az ottani szellem uralkodása alatt s az ott megszokott viszonyok közt rövid idő mulva új utak, posták, telepek és városok támadnak, a legelőbbre haladott városok minden kellékeivel.

E földek eladók, s ezeknek árából meg a beviteli vámok jövedelméből nem csak minden közköltségeiket fedezték sokáig némely államok, hanem azonfölül annyit gyűjtöttek, hogy né-

*) L. u. o. 380. l. Article I. Section IX. §. 12.

mely állam polgárai nem hogy adót fizettek volna, de sőt ők húztak a közpénztárból bizonyos osztalékot.

Az élet első kelléke a föld e szerint még el nem fogyott az amerikai ember lába alól és keze elől és ezek mind szélesebbre nyújtják ki nyugat felé határaikat.

A gyarapodás második tényezője az értelmes és önkéntes munka, talán sehol a világon nem űzetik oly általánosan, oly hévvel s oly észszerűn mint Amerikában. Nálunk ipar alatt rendszeren kézműveket vagy mesterséget értenek, de Amerikában az ipar erkölcsi tulajdonságot jelent, mely mindenkivel közös. Ott a bankár és főpap épen úgy iparkodik mint a földművelő vagy művész, mesterember vagy kereskedő. S ha valakinek kedve volna összeszámítani, mennyi agy- ideg- ín- izom- és általában testi erő vesztegel nálunk tétlenül vagy feszül ugyan, de csak immel ámmal, minden három évben egyszer s mennyi erkölcsi súly van köztünk, mely nem nyom semmit: könnyen megtalálná okát annak, hogy miért nem lehet ó Magyarország ó városait de távolról sem hasonlítani új Amerika tíz-husz éves városaihoz, akár a városok nagyságát nézzük, akár szépségét, akár pedig gazdagságát és népeik műveltségét.

Adjunk a jólét eddig elősoroltuk három tényezőjéhez, a polgárok szabadságát minden igazságtalan nyomás ellen védő alkotmányhoz, a gazdag és tág földhöz s az iparos, értelmes és mozgékony néphez még két körülményt, melyek sokáig igen sokat tettek az éjszakamerikai Egyesült Államok jóllétének emeléséhez, azt a két csekélységet, hogy az államadósságokból már egyszer kitisztultak volt, s hogy rendes hadsereget nem tartottak: s akkor eléggé világos lesz előttünk az, hogy miért nem tud nálunk a közműveltség emelkedni, sőt ellenkezőleg, miért nem elegendő sem vagyionunk sem mesterségünk csak elpalástolására is annak a szomorú ténynek, hogy valódi értékeinket véve fontolóra nem hogy gyarapodnánk, hanem szembetünőleg alábbszállunk!

Vérben és erkölceiben korcsosuló, számban és értékben fogyó, szokásaiban durvuló és ridegülő, életéveiben alábbszálló, holdog napot soha sem látó köznépünk számára a nyomda nem dolgozik, vagy mindössze is nem sokat. Vannak, kik a lassu javulás jeleit látják. Én még nem. Minden esetre jobb szeretném, ha én csalódnám nem ők. Csak hogy az adatok, a statisztikai adatok, a számok kérlelhetlen logikájával a legszomorúbb való mellett tesznek tanúságot.

A. n. n. i. sz.

A magyarországi folyóirodalom 1863-nak elején.

Vége felé jár ez évnek második hónapja is már s még nem volt helyünk, melyen e cikkünk elfért volna.

Magyar nyelven megjelennek Budapesten új év óta a következő folyóiratok:

I. Vallás- és egyházi lapok.

1. Religio, kath. vallás-erkölesi lap, megjelenik hetenkint kétszer, szerkesztő tulajdonosa Pollák János. Ára félévre 5 ft. 25 kr. Régi lap. Mikor megindult, még latin nyelven volt írva.

2. Katholikus néplap, hetilap, szerkeszti Dr. Szabóky Adolf, kiadja a Sz. István társulat. Ára fél évre 2 ft. 62 kr.

3. Protestans egyházi s iskolai lap, jár minden vasárnap; szerkesztő-kiadó-tulajdonosa Ballagi Mór. Ára egy évre 7 ft.

4. Házi kincstár, prot. vallás-erkölesi félhavi lap. Sz. k. t. Ballagi Mór. Ára egész évre 2 ft.

II. Politikai lapok és pedig:

A.) Mindennap megjelennek egyszer:

1. Sürgöny, egykor Magyar Hirlap, utóbb Budapesti Hirlap, szerkesztette előbb Szilágyi Ferencz, utóbb Nádaskay Lajos; jelenleg Kecskeméthy Aurél vezérlete mellett Vértői Ernő. Ára 20 ft. Hivatalos részszel.

2. Pesti Napló, szerkesztői voltak egymásután: néhai Császár Ferencz, Bánffay Simon, Récsi Emil, Török János, Szenvey József, b. Kemény Zsigmond, Pompéry János, Királyi Pál, most ismét b. Kemény Zsigmond. Kiadja Emich Gustáv, ára 21 ft. Mérsékelttségében van erejének fősúlya. Hatása növekedőben; noha sokszor süket, sokszor vak.

3. Magyar Sajtó, Bécsben indította és szerkesztette egy ideig Pesten is Török János, utóbb Hajnik Károly, Jókai Mór, ismét Hajnik Károly, ismét Jókai Mór, újév óta Vajda János. Kiadótulajdonosa Heckenast Gustáv, ára 20. Török után még nem találta emberét. A jelen évről még korán volna itélni.

4. Pesti Hirnök, mint képes magyar néplap kezdte. Szerkesztői voltak Dr. Szabó Alajos és ilmeri Kis István, most szerkeszti Török János. Kiadók Dr. Szabó Alajos mint tulajdonos és Török János mint szerkesztő, ára 20 ft. Ujabban mint esti lap.

5. Idők Tanuja, szerkesztő-kiadó-tulajdonosa Lonkay Antal, ára 20 ft. Ez is este adatik ki.

6. Ország, azelőtt Magyarország, kiadó-tulajdonosa Pompéry János, szerkesztője Greguss Ágost., ára 21 ft.

7. Hon, szerk. kiad. tul. Jókai Mór, ára 20 ft. Csak ujév óta jár.

8. Független, sz. k. t. Kovács Lajos, ára 20 ft. Szintén csak ujév óta jár.

B.) Nem mindennap jelennek meg:

1. Jövő, azelőtt Trombita. Szerk. tulajd. Kövér Lajos, lapvezér Máriássy Béla, ára 8 ft. Megjelenik csütörtökön és vasárnap reggel.

2. Vezér, szerk. tulajd. gr. Majláth Kálmán, kiadója Kozma Vazul, ára 12 ft. Megjelenik szerdán és szombaton reggel. — Él, csin és határozott irány kedvezőleg tüntetik ki laptársai fölött. Mivel mézes madzaggal nem jár senki szája körül, kevésnek izlik.

3. Politikai Ujdonságok, a közkedvességű Vasárnapi Ujság társlapja. Kiadó-tulajdonosa Heckenast Gusztáv, szerkesztője Pákh Albert. Megjelenik minden szerdán, ára 6 ft.

4. Népbarát, hetilap, sz. k. t. Vas Gereben, ára 5 ft.

III. Encyclopaedicus képes lapok.

1. Vasárnapi Ujság, kiadó-tulajdonosa Heckenast G. Jubilaris szerkesztője Pákh Albert. Megjelenik minden vasárnap, ára 6 ft. Társlapjával együtt 10 ft. A középosztálynak, tehát a nemzet magvának méltán kedvencz lapja, mely első számától a legujabbig napjaink egyik legérdekesebb krónikája. Fődicsérete, hogy komolyan mind nagyobb tökélyre törekszik folyvást.

2. Ország Tükre, sz. k. t. Balázs Sándor. Havonkint háromszor nagy műlapokkal, ára 12 ft.

3. Nemzeti képes Ujság, hetilap, szerkeszti Thaly Kálmán. Tulajdonosa Pataki József, kiadja Müller Emil, ára 10 ft.

IV. Szaklapok.

1. Kritikai lapok. A többbit e lapok olvasói előtt ismételni fölösleges volna.

2. Tanodai Lapok, sz. k. t. Lonkay Antal. Járnak hetenkint egyszer, ára 6 ft.

3. Népnevelők lapja, hetilap, sz. k. t. Dr. Márky József, ára 4 ft.

4. Zenészeti lapok, sz. k. t. Ábrányi Kornél, ára 10 ft. Ez tudja, mit akar. Mondhatlan bájos dolgokat regél a magyar zenéről s a zenéről általában, de többnyire süket füleknek.

5. Törvénytudományi Csarnok, jár hetenkint kétszer. Sz. k. t. Szokolay István, ára 8 ft. A prókátor nemzet ezt a lapot sem segíti úgy előbbre, mint várható volna. Címe ki nem zárja a jog elméletét sem, kivált hol ennek alkalmazása az élet annyi megoldatlan gyakorlati kérdéseire kívántatik,

mint nálunk, hol a köz- és magán-jog minden része kiépítettlen. Minde-
nütt látszik, hogy többet költünk pitykére mint posztóra.

6. Orvosi hetilap, sz. k. Dr. Markusovszky Lajos, kiadója Müller
Emil, ára 10 ft.

7. Gyógyászat, hetilap. Sz. k. t. Dr. Poor Imre. Jár vasárnaponkint,
ára 9 ft. 1862-ben százhárom szakférfitől hozott kisebb nagyobb dol-
gozatokat.

8. Vegyészeti és Gyógyszerészet, havonkint kétszer. Szerk. Felletár
Emil, ára 9 ft.

9. Gyógyszerészeti Hetilap, sz. k. t. Schédy Sándor, ára 9 ft.

10. Gazdasági Lapok, szerkeszti Dr. Morócz István. Jár minden va-
sárnap, ára 10 ft.

11. Falusi Gazda, hetilap. K. t. Heckenast G. szerkeszti képekkel
Girókuti Ferencz, ára 4 ft.

12. Magyar kertész, hetilap. Sz. Farkas M., ára, 4 ft. Ezt még nem láttuk.

13. Kerti gazdaság, sz. k. t. Ertl Károly, a téli havakban hetenkint,
a nyáriakban minden második héten, ára 4 ft.

14. Kertészetünk, sz. k. t. Lukácsy Sándor. Megjelenik mint a Kerti
gazdaság, ára 3 ft.

15. Haladás, kereskedelmi és ipar hetilap. Sz. t. Petényi Otto, ki-
adja id. Poldini Ede, ára 8 ft.

16. Vadász és Versenylap, sz. k. t. Bérczy Károly. Havonkint három-
szor, ára 10 ft. Igen sok ügyszeretettel, emelt izléssel és nagy pontos-
sággal szerkesztett lap, de mint halljuk, az uri körök ezt sem részeltetik
oly általános pártolásban, mint különben vártuk volna.

17. Gyermekebarát, hetilap. Sz. Szabó Rikárd. T. Kisfaludy Atala.
K. Emich G., ára 5 ft.

18. Gyorsírászat, megjelenik Budán, havonkint háromszor. Sz. k. t.
Szombathy Ignác, ára 6 ft.

19. Magyar Izraelita, hetilap. Kiadja Zsengery Mór. Szerkeszti Ten-
czér Pál, ára 6 ft.

V. Szépirodalmi lapok.

1. Koszorú, sz. k. t. Arany János. Hetilap, ára 12 ft. Megjelenik
vasárnaponként 1½ iven.

2. Szépművészeti Csarnok, már **Budai Lapok**. Indította b. Józsi-
ka Kálmán. Most viszi Budai Apraxin Julia. Hetilap, ára 12 ft.

3. Uj Nemzedék, hetilap. Sz. t. Balogh Zoltán. K. Wodianer Fülöp,
ára 10. ft.

VI. Divatlapok.

1. Hölgyfutár, hetenkint háromszor. Szerk. Balázs Frigyes, kiadó
Emich G. tulajd. Nagy Ignác özvegye, ára 17. ft.

2. Divatcsarnok, heti lap. Szerk. Vértessy Arnold. K. t. Plachy Ferencz és Noséda Gyula, ára 10 ft.

3. Nővilág, szerk. Vajda János; főmunkatársa Bajza Jenő; kiadó tulajd. Heckenast G. havonként kétszer, ára 6 ft.

4. Nefelejts, hetilap. Sz. t. Bulyovszky Gyula. Kiadó Kozma Vazul, ára 12 ft.

5. Családi Kör, heti lap. Sz. k. t. Emilia, ára 12 ft.

6. Gombostű, sz. k. t. Rózsaági Antal. Beleolvadt újév óta a Nefelejtsbe.

7. Pesti Hölgydivatlap, sz. k. t. Király János, lapvezető Beniczky Emil, jár kéthetenként, ára 8 ft.

8. Férfi divatközlöny, megjelenik évnegyedenként. Sz. k. t. Jámbor Endre, ára 3 ft. 20 kr.

VII. Éleztlapok.

1. Üstökös, Sz. k. t. Jókai Mór, ára 6 ft.

2. Bolond Miska, sz. Szokoly Victor. K. t. Emich G., ára 6 ft.

3. Tatár Péter, sz. k. t. Medve Imre, ára 4 ft. Már megszűnt.

4. Diogenes, kétheti lap. Szini Károlytól, ára 4 ft.

5. Handabanda, sz. k. Kákay Aranyos. K. Noséda Gyula, ára 6 ft. Nagyra nőhet, ha eltalálja az időt, a helyet és a — hangot!

VIII. Folyóirodalom füzetekben.

1. Budapesti Szemle, sz. k. t. Csengeri Antal, évenként 10 füzet; ára 10 ft. Magyar könyvtárakban sok más hiányt pótol.

2. Magyar tudományos Értekező, szerkeszték és kiadák Knauz Nándor és Nagy Iván. A II-ik kötettel megszűnt.

3. Magyar Egyházi szónok, sz. k. t. Garay Alajos, ára 6 ft.

* * *

Budapesten kívül a magyar folyóirodalomhoz járulnak:

I. Szaklapok füzetekben.

1. Magyar Sion, egyház történelmi havi lap. Sz. és k. t. Knauz Nándor. Megjelenik Esztergomban, havonként öt ives füzetekben, ára 6 ft.

2. Győri régészeti füzetek, a győri püspök ő mga. pártfogása alatt. Szerkesztik Ráth Kár. és Rómer Flóris. Évenként négy füzet, ára 4 ft.

3. Sárospataki füzetek, protestans és tudományos folyóirat. Szerk. Antalfi János, ára 6 forint.

4. Erdőszeti Lapok, megjelenik havi füzetekben Selmezbányán. Szerk. és kiadja Vágner Károly, ára 5 ft.

II. Politikai lapok.

1. **Kolozsvári Közlöny**, sz. és kiadja Dózsa Dániel, napilap, ára 12 ft.
2. **Korunk**, Kolozsvárott. Szerkeszti és kiadja Kövály László, ára 12 ft.
3. **Alföld**, Aradon, szerkeszti Környei János. Változáson megy át, s hihetőleg *Arad* lesz a neve, ára 15 ft.
4. **Szeged**, megjelenik hetenkint kétszer Szegeden. Szerk. Szabó Mihály, ára 8 ft.
5. **Bihar**, Nagyváradon hetenkint kétszer. Szerk. Györfy Gyula, ára 8 forint.
6. **Mátra**, Egerben hetenkint kétszer. Szerk. Szederkényi Nándor, ára 6 forint.
7. **Esztergomi Ujság**, Esztergomban hetenkint egyszer. Szerk. Pongrácz Lajos, ára 4 ft.

III. Nem politikai de nem is szaklapok a vidéken.

1. **Győri Közlöny**, szerk. kiadója Nagy Endre, ára 5 ft.
2. **Szegedi Híradó**, kiadja Burger Zsigmond, szerkeszti Szabados János, jár hetenkint kétszer, ára 8 ft. Új neve **Pusztaszer**.
3. **Hortobágy**, Debreczenben. Szerk. Illésy György, kiadja a debr. szinügyi egyesület, ára 6 ft.
4. **Felvidéki Közlöny**, Balassa Gyarmaton, szerkeszti Jeszenszky Danó; kiadja a nógrádi gazd. egyesület, ára 6 ft.
5. **Tárogató**, Szathmáron szerkeszti Zombori Gedő, kiadja Kovács Márton, ára 4 ft 50 kr.
6. **Zala-Somogyi Közlöny**, Nagy-Kanizsán, szerk. Fodor Pál, ára 5 ft.
7. **Egri Posta** szerk. és kiadja Szabó Ignác, ára 5 ft.
8. **Szepesi Értesítő**, Lőcsén szerk. és kiadja Seeliger, ára 4 ft.
9. **Debreczen-Nagyvárad** **Értesítő**, sz. s kiadja Balla Károly, ára 5 ft.
10. **Kassa-Eperjesi Értesítő**, Kassán, ára 6 ft. 20 kr.
11. **Miskolczi tudak. intézeti Értesítő**, szerk. Falkenstein Ignác, 3 ft.
12. **Hivatalos Értesítő**, Kolozsvár, szerk. Gámán Zsigmond, ára 6 ft.

* * *

A Magyarországon megjelenő nem magyar folyóirodalomról máskor.

1862-ben megszűntek: 1. Magyarország (betiltatott). 2. Csátár. 3. Szépirodalmi Figyelő (most Koszorú). 4. Magyar Gazda 5. Napkelet 6. Egyveleg. 7. Fekete Leves. 8. Virágcsokor. 9. Iskolai Lap (Szeged). 10. Pécsi Lapok. 11. Kárpáti Hirnök (Unghvár). 12. Debreczeni Közlöny. 13. Dunántúli Vinczellér (N.-Kanizsán). 14. Harang. 15. Bolond Miska megszűnt volt járni, de újra föléledt.

J e l e n t é s

némely növényteni értekezésekről, melyek 1862-ben megjelentek és Magyarországra vonatkoznak.

(Folytatás).

Szontagh Miklós ismerteti Sopron városának m. é. virányálapotát levelekben, melyeket május 14-én, ¹⁾ június 13-án és július 15-én irt. Ebben leírja a Nagyszombatban ²⁾ emez idő táján talált növényeket. Sz. továbbá leirt még egy kirándulást a Rohácsra, ³⁾ melyet 1858-ki aug. 14-én tett.

Miután szerző nekem megígérte, hogy minden észleleteit egy nagyobb munkában adandja át rövid idő múlva a nyilvánosságnak, feleslegesnek tartom eme cikket szintúgy mint a két következőt ismertetni.

Brancsik Károly leírja 1858. maj. 30-án Pozsonyból tett kirándulását a dévényi hegyre ⁴⁾; és a Rozsudecz virányát ⁵⁾.

Janka Géza értesít bennünket ⁶⁾ hogy ő Maly Enumeratioja és Neilreich Nachträge című munkáiból Magyar és Erdélyország látvánoszóit összeszámlálá, szerinte ezek 2780 kétségbevonhatlan fajt tartalmaznak. Magyarhonban 357 olyan fajt találtatott, mely Erdélyben nem fordul elő; és Erdélyben 311 olyan mely Magyarhonban nincs; e szerint Magyarhon maga 2469, Erdély pedig 2423 növényfajjal bir. És így a háromszor nagyobb Magyarhon csak 46 fajjal mutathat fel többet mint Erdély. Továbbá azt jegyzi meg J. hogy Erdélynek $\frac{6}{7}$ része nem, és csak $\frac{1}{7}$ része tekinthető átvizsgáltnak és hogy Magyarhon jobban van megvizsgálva. — — Ha a Bánságot (és itt is csak Krassó megyét és a Határörvidéket) Pest megyét, mely különben még sokat rejthet, és Pozsonmegyét leszámítjuk, csak kevés hiteles adatra akadhatunk; leszámítva néhány muzeumi kéziratot, melyet sem én, sem J. nem láttunk Nem tudom tehát, micsoda indok birhatta J. urat ama állításra, hogy Magyarhon sokkal ösmertebb mint Erdély. J. ⁷⁾ Ranunculus Steveni-t találta a Kőrösfolyót környező erdőkben, a szőlők tövén közel N. Váradhoz. J. sejtelve szerint eme növény synonymjaihoz R. borealis Trautw. in „Enum. plant. songaricarum a Dr. Alex. Schrenk a 1840—1843 collect.“ (Bull. de la soc. imp. des naturalist. de Moscou, année 1860. I. 73. l.) is tartozik. Továbbá J. Székelyhidnál Fumaria media Hammar-t talált. Neilreich

1) Österr. Zeitschr. 1862. 6. sz. 191. sk. 1. 7. sz. 227. sk. 1.

2) U. o. 1862. 8. sz. 265. l.

3) U. o. 1862. 9. sz. 287—292. l. Eine Excursion auf den Rohács.

4) U. o. 1862. 5. sz. 148—150 l. Ein Ausflug auf den Thebner Kobel.

5) U. o. 1862. 10. sz. 322—326 l. Der Rozsudecz in Ungarn.

6) U. o. 1862. 7. sz. 227 l.

7) U. o. 1862. 9. sz. 280—284 l. Aus der Flora von Ungarn.

véleménye szerint a *J.* növénye a var. α . és β . közé helyezendő el. Eme növényhez igen hasonló Knaf *Fumaria rostellata*-ja mely *J.* szerint csak a bokréta alkotása által különbözik. Biharmegyében *F. officinalis* hiányzik és *F. termiflora* Fr. (*F. Wirtgenii* koc.) által helyettesítettik. *J.* egy *Trifolium*ot is talált, melynek külseje koresot (Bastard) sejtet a *T. medium* és *montanum* közt. — *Crupina vulgaris* ¹⁾ Erdélyben a mezőségekben fordul elő. *J.* eme növényt már 1855-ben találta. A *Centaurea trinerviának* Steph. két új egymástól meglehetősen távol eső lelhelyére bukkant. Schur állítását ²⁾ hogy *Ranunculus constantinopolitanus* D'Urville in Ledeb. Fl. ross. I. p. 43. Erdélyben is előfordul, *J.* nagyon is kétesnek véli.

Pávai ³⁾ a csáklyai- és kecskekőn ap. 20-án a *Sesleria rigidát* Heuff. számtalan példányokban látta, annál ritkább a *S. Heuffleriana* Schur és *S. robusta* Schott; az előbbi növény inkább szereti a meszes, az utóbbi kettő a kárpáti homokkővet és trachyttuffot; *P.* itt gyűjtött: *Carex paniculata* L. *Avena Besseri* Led., *Polypodium Robertianum*, *Asplenium Trichomanes*, *Viola sciaphylla* Koch, *Moehringia muscosa*, *Alyssum saxatile*, *Isatis tinctoria*, *Syringa vulgaris*, *Quercus Cerris*, *Sorbus Aira*, *S. torminalis* Crantz, *Aronia rotundifolia* Pers. *Rhamnus saxatilis* Jacq, *Waldsteinia geoides*, *Fritillaria involucrata* All., *Cypripedium Calceolus*; a thoroeczkői sziklákon *Himantoglossum hircinum*, *Aceras Anthropophaga* R. Br. *Orchis sambucina*, *Neottia nidus avis*, *Draba lasiocarpa* és vagy 30 *Carex* faj, mely még nincs meghatározva; árnyékos sziklás helyeken: *Valeriana* *Tripteris*, *Doronicum cordifolium* Sternbg., *Anthriscus Cerefolium* Hoffm., *Scrophularia laciniata* W.K., *Dictamnus gymnostylis* Stev.-P. a Mezőséget csak *Haplophyllum Biebersteinii* Spach miatt látogatta meg, mert Janka Adnotationes in pl. Dacieds 562 l. azt állítja hogy „frequens;“ *P.* azt tartja, hogy nem fordul elő, és ha igen, akkor minden esetre nem frequens. *Alyssum murale* és *Galium purpureum* a nagyenyedi sziklákon is tenyészik. A csáklyai kőn az *Asperula capitata* Kit. is találta, mely Erdélyben csak még a Königstein hátán tenyészik.

(Folytatása következik.)

¹⁾ U. o. 1862. 9. sz. 293 l.

²⁾ U. o. 1862. 9. sz. 294 l.

³⁾ U. o. 7. sz. 213—219 l. Aus Siebenbürgen.

T á r c z a.

Magyar és magyarországi nyomtatványok Leltára. III.

23. **Archaeologiai közlemények**, a III. köt. 3-ik füzete külön czime: Magyar Ereklýék tanulmány Ipolyi Arnoldtól; két képtáb-

lával és a szövegbe nyomott 26 fametszettel. 4-rét 65—125 l. borítékban füzve 2 ft.

24. Cicero összes levelei, kiadta F á b i á n G á b o r, a m. t. akad. r. tagja. A Kisfaludy társaság pártolása mellett. IV. köt. Pest. Emich 1862. 8-rét 403 l. ára 2 ft.

25. Magyarország családai, czimerekkel és leszármazási táblákkal. Irta N a g y I v á n. I—XII kötet. Betű rendben. Aarontól Pogány-ig. Pest, 1858—1862. Színes borítékban. Kiadja R á t h M ó r. Nyomatik Kozma Vazulnál. Folytattatik. 8-rét.

26. Kalauz a természetrajz oktatásában. Első rész Á l l a t t a n, II. Rész N ö v é n y t a n algymnasiumok s alreáltanodák használatául írta M i n i k u s V i n c z e. Veszprém, Ramazetter Károly. 8-rét. Amaz 1861. IV és 128 l. Emez 1862. VI. és 130 l.

27. Ingyentanító francia nyelvmester. A francia nyelvet szintoly könnyen mint alaposan megtanulni kívánó magyar ifjakkak ajánlja B r a s s a i S á m u e l. I. Rész. Az alap- és bővített egyszerű mondat. (A kékkönyvtár XIV. füzete). (A mi példányunk külseje véletlenségből z ö l d). Kolozsvár 1863. Stein János erd. mus. egyll. könyvtáros sajátja. 8-rét. VIII. és 271. ára 1 ft. 60 kr. Miért nevezi magát ingyentanítónak?

28. Képek a hazai történelemből. Gyermekek számára szerkeszté T á n c z o s J á n o s. Kolozsvártt. 1863. Stein János stb. sajátja. 8-rét 128 l. ára 50 kr.

29. Erdély földrajza, az alkotm. közigazg. felosztás szerint. Alsóbbrendű iskolák számára szerkeszté M a t u s i k N e p. J á n o s kegyes tanítórendi áldor és tanár, rkath. Lyceumi könyvtárőr, s a m. k. természetud. társulat r. tagja. Egy színezett térképpel. Kolozsvártt, 1862. Stein János sajátja. 8-rét. 53 l. ára? Micsoda térkép az?!

30. Oláh Judith Történeti regény. Irta Dózsa Dániel. Kolozsvártt, 1962. Stein J. bizományá. 12-rét 230 l. ára 1 ft. 20 kr.

31. Erdély orsz. muzeum Naptára az 1863-ik közöns. esztendőre, kiadja az E. o. Muzeum igazgató választmánya. Kolozsvártt, 1862. Stein Ján. bizományá. 8-rét 106 l. A naptár maga 52 l. magyarázata 53—65 l. Becses benne a 70—98 l. az erdélyi muzeum-egylet Névkönyve.

32. Shakespeare. VI. Henrik király. Első rész. Dráma 5 felv. Dr. De lius Miklós eredeti angol kiadásából fordította K a l m á r G é z a. Szerző tulajdona. Bánfalva, 1862. Nyom. Pesten Engel és Mandellonál. 8-rét XIV és 123 l. ára 1 ft.

33. Uti jegyzetek levelekben, írta Pados János. Pest, 1863. Lauffer és Stolp. Nyomatott Bartalits Imrénél. Kis 8-rét IV és 248 l. kem. kötésben, ára 1 ft. 50 kr. Kiterjednek az Úti Jegyzetek Olasz- Német- Francia-Országgra és Helvétiaira. Igen igen kedves könyv, különösen családi olvasmányul!

Vegyesek.

Titius Pius, a magyar tartománybeli minorita-rend papja ingyen engedte át saját nagybecsű természettudományi gyűjteményeit Magyarország oktatási intézetei számára. A tudomány és oktatás körül szerzett érdemeit a kegyes férfiúnak a fejedelem is jutalmazá, midőn f. é. jan. 26-án kelt legfelsőbb határozatával arany érdem-keresztet juttatott néki, s illő, hogy mind az érdemnek, mind a jutalomnak e szerény kis nyoma megőriztessék a Kr. L. utján is.

Gróf Pálffy Mór kir. helytartó ő excelja, azon alkalommal, mikor a m. tud. Akadémia ujonnan választott tagjait ezen minőségekben megerősítette, az egykori híres budai könyvtár azon maradványaira nézve is irt az Akadémiának, melyek Istambulban őriztetnek, s melyeknek megtekintése s ha lehet, visszaszerzése végett utaztak volt 1862-ben Henselmann Imre, Ipolyi Arnold és Kubinyi Ferencz a törökök fővárosába.

Levelében azt jelenti ki ő excelja, hogy az akadémia hazafias szándéka iránt nem csak teljes elismeréssel viseltetik, hanem annak valósulását is buzgón óhajtja, s hatásköréhez képest azt egész készséggel előmozdítani kedves feladatának tartja, s ha a körülmények úgy kívánják, kész azt legfelsőbb helyen is ajánlani s valamint a külügyministerium úgy a fényes porta követének közreműködését is maga utján igénybe venni.

A sárospataki helv. hitv. főtanintézetnél febr. 1-én ünnepélyesen igatták be annak új gondnokául **K o m á r o m y J ó z s e f e t**. Viselte a nevezetük tanintézet gondjait már előbb is, és pedig 1848 előtt és 1848-ban 1849-ben Abaujmegye főispánja volt, azután több évig fogoly, 1861-ben pedig Zemplén megyének alispánja.

A Vadász- és Versenylap jelen évi 4. sz. Ujfalvi Sándor erdélyi hazánkfia életéből közöl néhány fölöttébb érdekes adatot, magyarázatául ama képnak, melyet idei műlap gyanánt küldött szét, s mely ama derék hazánkfiát lóháton erdőben az elejtett dúvad előtt ábrázolja. (A képen medve fekszik kiterítve. A P. N. vadkannak nézte).

A m. tud. Akad. statist. bizottságában febr. 5-én a tanügy országos állása jövén szóba, végeredményül az vált ki a társalgásból, hogy ezt az igazán országos ügyet, fennmaradásunk e gyémánt horgonyát, épen nem kíséri országos figyelem és érdekelttség. Elég ok arra, hogy mi ne lankadjunk!

S i r k e r t.

6. Terhess Sámuel, a rimaszombati ref. egyház jubilált főpapja, a gömöri egyházmegye nyug. esperese, meghalt élete 80-ik papi hivata-

loskodása 54-ik évében, 1863. jan. 7-én Rima-Szombatban. Fiatal korában költészettel foglalkozék, s neki tulajdonítják a többi közt az országosan elterjedt dalt is, mely úgy kezdődik:

„Nem úgy van már mint volt régen,
Nem az a nap süt az égen! stb.“

Tenger nép kísérte nyughelyére.

7. Dániel Marcel hittudor, verseczi plébános a csanádi egyházmegyében, tiszt. kanonok, a megye legidősb és aranymisés papja, élete 81-ik, lelkészége 58-ik évében. Verseczen 41 évig ápolta az ígét, — meghalt 1863. jan. 4-én.

8. Lisznyai (Damó) Kálmán. A magyar lyra sok tehetségű fölkenntje. Szül. 1823-ban oct. 13-án Nógrádmegye Herencesény helységében. Meghalt Budán a császárfürdőben 1863. febr. 12-én Pesten a kerepesi temetőben nyugszik, hová febr. 15-én irótársain kívül sok nép kísérte.

Nyílt levelezés

a Krit. lap. ügyében.

14. Lapjaink néhány szepességi t. olvasójának. Beesés neveik aláírásával lekötöztettek volna. Négy szem közt az álaréz nincs helyén. Csak a hírnévhajászat gátlására vala szándokunk minél takarékosabban bánni a nevekkal.

Levelők első kívánsága hozzájárulásunk nélkül is teljesült. A kaskas viadal legdühösebb harcizosai is ott hagyják a csatatér, ha nincs, ki nekik tapsoljon. S az időszerint nálunk nem tapsol senki. Most a divat süketnémának lenni, vagy azt színleni, de annál zajosabban dobolni. Levelők második kívánságát teljesitenünk, legnagyobb örömünkre válnék. De ha önök azt hiszik, hogy Pesten van oly élő ember, ki a tudomány terjesztése végett csak egy lépést is tenne, vagy egy szót írna, a miért fizetést vagy ennél is többet nem remél, — úgy önök nagyon boldogok. Bel- és külföldi szorosán tudományos jeles műveket ismertetni oly férfiak közreműködése mellett lehetne csak, kik magok saját szakjok élén állanak. Ezekről pedig közreműködést várni csak akkor lehetne, ha a hazaszeretet több volna igen sok embernél az önszeretethél, vagy a pusztá hangnál, az az, ha egy kis önzéstelen és tevékeny emberszeretettel volna vegyítve. Azonban mindezek daczára sem mondjuk, hogy nem, sőt igen! Lesz, csak bizalom és türelem!

Kiadó és felelős szerkesztő: **Riedl Szende.**

Főmunkatárs: **Hegyi Gyula.**

Pest, 1863. Nyomatott Kozma Vazulnál. (Hal-piacz és alunasor sarkán 9. sz.).